

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

« History of federal government, from the foundation of the Achaian League to the disruption of the United-States. By Edward A. Freeman, M. A. late fellow of Trinity college, Oxford. Vol. I. General introduction—History of the Greek federations. London. 1863. » ἦτοι

Ἱστορία τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ πολιτεύματος ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας μέχρι τῆς διασπάσεως τῶν ἠνωμένων τῆς Ἀμερικῆς πολιτειῶν, ὑπὸ Ἐδουάρδου Α. Φρεϊμαν. Τόμ. Α'. Γεν. Εἰσαγωγή.—Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων συμμαχιῶν. Ἐν Λονδίῳ 1863. τόμ. α'.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 355 καὶ 356.)

Ἄρθρον Γ'.

Παρακαλουθήσαντες τὸν συγγραφέα ἡμῶν διὰ τῶν διαφόρων φάσεων, ἃς ὑπέστη τὸ ὁμοσπονδιακὸν πολιτεῦμα κατὰ διαφόρους χρόνους ἐν τισι χώραις τῆς Ἑλλάδος, ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπισημοτάτης ἑλληνικῆς συμμαχίας, τῆς ἀχαϊκῆς. Καθ' ἡμᾶς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον ὅλου τοῦ πρώτου τόμου, διότι ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς περιγράφει μετὰ πλείστης ὁσμῆς λεπτότητος καὶ εὐκρινείας τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν παρακμὴν τῆς ῥηθείσης συμμαχίας, καταδεικνύων τῷ ἀναγνώστῃ ὅλα τὰ καλὰ τοῦ συστήματος τούτου.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡδὴ χρόνων ἡ Ἀχαΐα κατεῖχεν ἐν Πελοποννήσῳ θέσιν πρωτεύουσάν, καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἐφημίζοντο ὡς ἄνδρες ἔχοντες χαρακτῆρα ἀγνὸν καὶ ἐντιμὸν· διὸ καὶ πολλάκις προσεκαλοῦντο ὡς δικαίηται ἐν ταῖς διαφοραῖς διχοφύων πόλεων. Κατὰ τὴν δ' ἡδὴ πρὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδα ἀπαντῶμεν (Πολυβ. 2) σύνδεσμον δημοκρατικὸν ἐκ δώδεκα πόλεων τῆς Ἀχαΐας. Ἐξαπλωθείσης δὲ βαθυηδὸν τῆς ἐπιρροῆς τῆς συμμαχίας ταύτης, προσεῖλκυσε ἡ Ἀχαΐα διαφόρους ἄλλας πόλεις, ἐν αἷς τὴν Καλυδῶνα, τὴν Ναύπακτον καὶ ἄλλας. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον (431 π.Χ.) ἔπασσε αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας ἔμειναν οὐδέτεραι ἐκτὸς τῆς Πελλήνης ταχθείσης ὑπὲρ τῆς Σπάρτης. Ἔτι κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Ἀχαΐα διετήρει τὸ δημοκρατικὸν αὐτῆς πολιτεῦμα· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐγκαταστήσας ἐν Πελλήνῃ τύραννον, ἐν τῶν πολιτῶν αὐτῆς ὀνόματι Χαίρωνα, ἔδωκεν εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν ἄλλην μορφήν, ἣν διετήρησεν αὕτη καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων, μέχρις οὗ βαθυηδὸν ἡ ἀρχαία ὁμοσπονδία κατέπεσε. Καταπεσούσης ὁμῶς ταύτης νέα μετ' οὐ πολὺ ἀνεβλάστησε, διότι ὅσω οἱ Μακεδόνες κατακίηται ἐνδιαφέροντο νὰ μὴ ὑπάρχῃ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, τοσούτω πᾶς γνήσιος Ἕλληρ ἐνόει ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν ἔπρεπε νὰ δοθῇ πέρας. Τέλος

ἦλθεν ἡ κατάλληλος πρὸς τοῦτο στιγμή. Ὁ Πύρρος ἦτο ἀπὸν ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Μακεδονία εὐρίσκετο ἄνω κάτω. Αἱ Πάτραι καὶ ἡ Δύμη ἦσαν αἱ πρῶται πόλεις, αἵτινες ἐσχημάτισαν τὴν ἀναγεννηθεῖσαν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, μετ' οὐ πολὺ ἠνώθη μετ' αὐτῶν καὶ τὸ Αἰγίον καὶ ἡ Βούρα καὶ ἡ Κερύνεια, καὶ οἱ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἐγκαταστηθέντες τύραννοι ἐξεδιώχθησαν.

Ἐπὶ κεφαλῇ τῶν γεννηθῶν Ἀχαιῶν, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξωσιν τῶν Μακεδόνων πρέπει νὰ τεθῇ ὁ Κερυνεὺς Μάρκος (ἢ Μάργος), « ὅστις εἶναι ἄξιος νὰ ὀνομασθῇ ὁ Οὐάσιγκτων τῆς Ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας, ἃν καὶ ἡ δόξα τοῦ ἐστιάσθῃ κατὰ τι ὑπὸ τῶν λαμπρῶν πράξεων τοῦ μεταγενεστέρου Ἀράτου. » Τὸν Μάρκον τοῦτον ἀναφέρει ὁ Πολύβιος μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Εἴκοσιν ἔτη, λέγει, μετὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του ἐξελέχθη ὁ Μάρκος ἀρχιστράτηγος τῆς συμμαχίας· εἴκοσι καὶ ἑξ ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἀνδρεῖος γέρον, εὐρισκόμενος ἀκόμη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πατρίδος του, ἀπέθανεν ἐνδύξως ἐν τινι συμπλοκῇ μετὰ Ἰλλυρίων πειρατῶν.

Ἐνταῦθα ὁ Φρεϊμαν, πιστῶς ἀείποτε ἐν χερσὶ τὸν Πολύβιον κρατῶν, ἔχει ἐκτεταμένην καὶ ἐμβριθεστάτην ἀνάλυσιν τοῦ συστήματος τῆς ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας· ἀλλ' ἡμεῖς, ἐπικριταὶ μόνον ὄντες τοῦ παρόντος συγγράμματος, δὲν δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὴν συγγραφέα. Τοῦτο δὲ μόνον ὀφείλομεν νὰ εἰπώμεν ὅτι εὐληπτοτέραν ἀνάλυσιν δύσκολον εἶναι ν' ἀπαντήσῃ τις, καὶ προτρέπομεν τοὺς γνωρίζοντας τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐνδιαφερομένους εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, νὰ τὴν ἀναγνώσωσι μετ' ἐπιστάσεως, διότι οὐδὲν διδακτικώτερον πρὸς τὸν Ἕλληνα, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς, ἢ νὰ μάθῃ τίνι τρόπῳ οἱ ἐνδοξοὶ αὐτοῦ πρόγονοι κατώρθωσαν διὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ τὴν κοινὴν πατρίδα ν' ἀναδείξωσι μεγάλην καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν νὰ καταστήσωσι πλουσίας καὶ εὐνομουμένους, ἀγαθὴν καὶ ἐμφρονα χρῆσιν τῶν καλῶς εὐνοουμένων ἐλευθεριῶν ποιοῦντες.

Ἐκλείποντος ἡμῖν καὶ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ἐπαναλαμβάνομεν ἣν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ ἐξεφράσαμεν εὐχὴν, νὰ μεταφρασθῇ δηλαδὴ τὸ ὅλον σύγγραμμα εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, καὶ καταπαύομεν τοῦ λόγου μεταφράζοντες ἐνταῦθα τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ πρώτου τόμου τῆς ἱστορίας τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ πολιτεύματος.

« Αἰῶνες θὰ παρέλθωσι πρὶν ἢ ἴδῃ ὁ κόσμος τόσον τελείαν καὶ ἐνδοξὴν ὁμοσπονδίαν, ὅποια ἦτο ἡ Ἀχαϊκὴ συμμαχία. Οὐδέποτε πλέον μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀνεφάνη τὸ σύστημα τῆς ὁμοσπονδίας, τὸ γέννημα τοῦτο τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Καὶ νῦν ἐτι ὁσάκις ρίπτωμεν βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρ-

του τῆς Ελλάδος καὶ παρατηρῶμεν καὶ τὰς κοιλάδας καὶ τὰς χερσονήσους καὶ τὰς νήσους αὐτῆς προωρισμέναις ἐκ φύσεως εἰς ὑπαρξιν ἀνεξάρτητον—ὁσάκις ἀναλογιζώμεθα τὴν ποικίλην καταγωγὴν καὶ κατὰ τισιν τῶν νῦν τὰς διαφόρους τῆς Ελλάδος ἀποικίας κατοικοῦντας ἀνθρώπους — ὁσάκις ἀναμνησκώμεθα τῶν τοπικῶν διοικήσεων ποὺ μὲν ἀριστοκρατικῶν ποὺ δὲ δημοκρατικῶν, αἵτινες διέσωσαν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἔθνους διὰ μέσου τῶν ζοφερῶν αἰώνων τῆς τουρκικῆς τυραννίας, — παρακινούμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν ἑαυτοὺς, ἐὰν διὰ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα δὲν ἦτο προτιμότερον ἢ τὸ πολίτευμα τῆς ἀρχαίας Ἀρχαίας ἢ τὸ τῆς νεωτέρας Ἑλβετίας, παρὰ ἡ τυφλὴ ἀπομίμησης τῆς στερεοτύπου μορφῆς Εὐρωπαϊκῆς βασιλείας (1). Ἰσως ἡ κατάλληλος πρὸς τοῦτο στιγμή παρήλθεν ἀνεπιστρεπτί· ἴσως εἶναι ἤδη πολὺ ἄργά νὰ ἐνδουπολῇ τις περὶ δημοσπονδιακῆς δημοκρατίας ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ τριακονταετῆς βασιλικὴ διαφθορὰ ἠφάνισε καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας (2), ὧν καὶ αὐτὸς ὁ Τούρκος ἐφείσθη. Ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχῃ νῦν τὸ πρᾶγμα, τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι πρὸ μιᾶς γενεᾶς τὸ αἷμα τοῦ Βότσαρη καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ Κανάρη ἤθελον χρησιμεύσει καλλίτερον εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐλευθέρας ἑλληνικῆς δημοσπονδίας, ἢ εἰς τὴν θεμελίωσιν θρόνου ξένου βασιλέως. . . .

« Ἀς εἴμεθα ὅμως πεπεισμένοι ὅτι θέλει ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ σκῆπτρον τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον τυράννου θέλει θραυσθῇ. Ἀνάγκη προφῆτου δὲν ἔχομεν διὰ νὰ μᾶς εἴπῃ, ὅτι τὸ ἄδικον καὶ ἡ ἀρπαγὴ δὲν θέλουσι διατηρηθῇ διὰ παντός, καὶ ὅτι ὅλα τὰ τεχνάσματα, ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν διπλωματῶν τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης δὲν δύνανται νὰ διατηρήσωσιν ἐς αἰετοὺς βαρβάρους ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντίνων καὶ τοὺς ἀπίστους ἐν τῷ περικλεεστάτῳ τῶν χριστιανικῶν ναῶν (3)! Ὡς ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν τὰ στίφη τῶν Τούρκων θ' ἀποκρουσθῶσιν εἰς τὰς

1) Ἡ ἐκλογή τοῦ βασιλέως Γεωργίου δὲν εἶχεν ἔτι γίνῃ εἰς ἐτυπώθη τὸ βιβλίον τοῦτο.

2) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ὑποθέτομεν ὅτι « ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας » ἐννοεῖ ὁ φιλέλληνας συγγραφεὺς τὰς Δημογεροντίας, περὶ τῆς ἀνεξαρτήτου ἐνεργείας τῶν ὁπαίων ἐπὶ Τουρκίας πολλὰ θαυμαστά ἐρρέθησαν καὶ ἐγράφησαν. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὅμως φρονοῦμεν (καὶ περὶ τούτου θέλομεν γράφει πλατύτερον ἄλλοτε), ὅτι πλὴν τινων μερῶν καὶ ἰδίως τῶν νήσων, ὅπου ἡ ἀνεξαρτήτος αὐτῇ ἐνέργεια ὑπῆρχε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτο, ἀλλασχοῦ, ὡς ἐν Πελοποννήσῳ φέρ' εἰπεῖν, αἱ Δημογεροντίαι ἦσαν ἀπλᾶ ὄργανα τῆς ἐπιμελήσεως τῶν φόρων. Περὶ δὲ τῆς « τριακονταετοῦς διαφθορᾶς » οὐδὲν λέγομεν, διότι τὰ λόγια τοῦ συγγραφέως ἐδημοσιεύοντο, οὐχὶ σήμερον ἔτε λαιδορῶμεθα ὡς ἀνάξιοι ἐλευθερίας ὑπὸ τῶν ἀγγλῶν πολιτικῶν καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου, ἀλλὰ πρὸ δύο ἔτων, φλεγμαίνοντος τοῦ βρετανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς ὁκτωβριανῆς ἐκπαιδεύσεως.

(3) Ταῦτα γράφει Ὁ Ἀγγλος!

πατρῶας αὐτῶν ἐρήμους ἢ θ' ἀφανισθῶσιν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, θῦμα γενόμενα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐξαχρειώσεως. Τότε καὶ ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ Σέρβος, τότε καὶ ὁ Ἀλβανὸς καὶ ὁ Βούλγαρος θέλουσι περιέλθῃ εἰς τὴν ἐντελὴ καὶ ἐλευθέρᾳ κατοχῇ τῆς προγονικῆς αὐτῶν χώρας. Ἦδη ἡ Ἑλλὰς, ἐλευθέρᾳ καὶ ἐκτείνουσᾳ τὰ ὅριά της, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βλαχία, κατὰ τὸν τύπον μόνον ὑποτελεῖς, καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀήττητον καίτοι ἐπὶ στιγμὴν ὑποταχθῇ, τείνουσιν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ λαμπροῦ ὄνειρου. . . . Τότε αἱ χώραι αὗται θέλουσι διαμεῖναι κεχωρισμέναι καὶ μεμονωμέναι, ἢ θέλουσιν ὑποκύβῃ εἰς μονάρχην, ὅστις θ' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀπίστον δεσπότην διὰ χριστιανοῦ τυράννου; . . . Ὅταν ἡ ὥρα ἐκείνη τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας ἡγήσῃ, αὐτοὶ οἱ λαοὶ τῶν εὐγενῶν τούτων καὶ ἡδικομένων χωρῶν (καὶ οὐχὶ ἡ τῆς Δύσεως παρέμβασις ἢ προστασία) θέλουσι λύσει ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα. »

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1865.

Ι. Π.

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἐπιστολὴ Γ' (*).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1864.

Τῷ διευθυντῇ τῆς *Πανδώρας*.

Ἰδοὺ τέλος πάντων καὶ οὐρανὸς αἴθριος ἀπὸ τεσσάρων ἡμερῶν τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀλουργίδα τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων

« ἡλῖος φαέθων ἐπιδέρεται ἀκτίνεσσι, »
καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν σοι γράφω
« ἐννύχιοι οὐρανὸν ἀστερόεντες ἐπανγάζουσι χιτῶνες. »

Ἀληθῶς βασιλὶς τῶν πόλεων ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου.

ὑπὸ τὰ παράθυρά μου ἀκούω βοὴν συμμιγῇ ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, πωλητῶν καστάνων, σακχαρικῶν, ἀστραγαλίων, κολλυρίων, καὶ προκύπτων βλέπω πλῆθος συμπεριζόμενον περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀντικρύ μου θεάτρου, ὅπου παρίστανται οἱ *Σικελικοὶ Ἐσπερινοί*. Τίς αἶδεν ἂν μετὰ τινα χρόνον δὲν θὰ συμπεριζωνται ἐπίσης ἐν' ἀκούσῃ καὶ τὴν τραγωδίαν τῶν *Ἀθηναίων Ἐσπερινῶν* τοῦ Ἰουνίου; Μετὰ τῶν προσώπων τοῦ γοεροῦ τούτου δράματος θὰ ταχθῇ βεβχίως καὶ ἡ πανάποτμος ἐκείνη χήρα, τῆς ὁποίας τὰς δύο βακτηρίας τοῦ γήρεως, τοὺς δύο υἱοὺς, διὰ μιᾶς κατεκύλησαν αἱματοφόρους δύο ἄγριαι βο-

(*) Ὅρε φυλλαδ. 349—357.